ПОЕЗИЈА

Өмрүмүн баһары

М. Рзагулузадә. «Илин јазы — елин сазы», «Кәнчлик», 1981.

АЗӘРБАЈЧАН совет ушаг әдәбијјатынын инкишафында Абдулла Шаиг әдәби мәктәбинин давамчысы, балача охучуларын досту вә мәсләһәтчиси Микајыл Рзагулузадәнин әсәрләри хүсуси рол ојнамышдыр. О, алтмыш илдир ки, өзүнәмәхсус садә, поетик, үрәјәјатымлы бир сәслә кәнч охучуларына мүрачиәт едир, онлара һәјатдан алынмыш, лакин әсл нағыл гәдәр тәравәтли, чазибәдар һадисәләр данышыр, онларын көзләри гаршысында доғма јурдун ал-әлван тәбиәтинин төкрарсыз мәнзәрәләрини чанландырыр.

«Охучу достларыма» ше'риндә шаир өз јарадычылыг јолуну садә мисраларла белә ифадә едир:

Алтмыш илдир јазырам
Һекајәләр, ше'рләр...
Өдәјирәм борчуму
Күчүм јетдији гәдәр.
Өз күчүм чатмајанда
Һомерин, Низаминин,
Пушкинин, ја Фикрәтин
Көмәјилә дејирәм
Үрәјимин сөзүнү...

Бу алтмыш илдә Азәрбајчан әдәбијјаты, о чүмләдән ушаг ше'ри вә нәсри рәнкарәнк әдәби мејлләри әкс етдирән зәнкин вә марагны бир јүксәлиш јолу кечсә дә, М. Рзагулузадәнин ушаг дүнјасына севки илә долу олан сәмими сөһбәти һәмишә өз тәравәти илә сечилмиш, кәнч охучуларын нечә-нечә нәслинин тәрбијәсиндә мүһүм рол ојнамышдыр. Ушаглар үчүн јаранан поезијанын бәлкә дә илк вә чох зәрури тәләби инамдыр. Көрәк шаирин өзү ушаглара данышдығы әһвалатлара, нағыллара дәриндән инансын вә бу инамы өз охучуларынын гәлбинә көчүрмәји бачарсын. «Илин јазы—елин сазы» китабыны охујанда үрәјимиздә илк нөвбәдә мүәллифин инамлы поетик данышығына рәғбәт һисси баш галдырыр.

М. Рзагулузадәнин мөвзу үфүгләри кениш, данышдығы әһвалатларын чоғрафи һүдудлары мүхтәлиф, заманы вә маканы рәнкарәнк олса да, о, бүтүн бу вәзијјәтләрин һәр бириндә сечилән вә ујарлы ифадә формалары ахтарыб тапа билир.

Охучу гәлбән инаныр ки, һәмсөһбәти олдуғу јазычы зәнкин һәјат тәчрүбәси олан, Вәтәнин тарихини дәриндән билән, онун зәнкин мәдәнијјәтинә, әмәкчи адамларына, бу күнүнә вә кәләчәјинә сонсуз севки илә бағлы олан мүдрик бир ағсаггалдыр. Китабы охујаркән мүәллифлә охучу арасында јаранан вә поезија үчүн чох вачиб олан чанлы үнсијјәтин, гаршылыглы инамын башлыча сәбәбләриндән бири дә будур.

Китаб М. Рзагулузадәнин бир нөв јарадычылыг амалыны мүәјјәнләшдирән «Охучу достларыма» ше'ри илә ачылыр. Бурадакы ше'рләри, поемалары, мәнзум салнамә, рәвајәт вә нағыллары шаирин узун јарадычылыг јолунун сечмә нүмунәләри дә адландырмаг олар. Ше'рләр әсасән мүасир мөвзудадыр. Онларын әсас објекти Вәтән торпағынын көзәллијидир.

М. Рзагулузадә һансы тәбиәт һадисәсини гәләмә алмағындан, һансы күлдән вә ја гушдан, илин һансы фәслиндән данышмасындан асылы олмајараг ушагларда нәчиблик, дүзлүк, сәдагәт, көзәллијә, достлуға, әмәјә мәһәббәт һисси ашыламаға чалышыр. Илк бахышда о гәдәр дә тәзә көрүнмәјән елә мөвзулар вар ки («Јаз кәләндә», «Өлкәмин чичәкләри», «Јаз бајрамы», «Ағ көјәрчин» вә с.), М. Рзагулузадә онлара мүрәккәб, тәмтәраглы ифадә васитәләри илә јох, ушаглара јахын олан тәбии бојаларла јени мә'на верә билир. Бу ше'рләрдә бә'зән дидактика да көзә дәјир. (Мәсәлән, «Сиз дә бу јадикары өз алын тәринизлә, бу күн гәләм вә чәкич тутан әлләринизлә даһа да көзәлләшдирин, даһа да абад един. Сизә үмид бәсләјән бу елләри шад един»). Лакин әксәр һалларда бу дидактика, јухарыда гејд етдијимиз кими, мүдрик бир ағсаггал өјүдү кими тәбии вә инандырычы сәсләнир. Бу чәһәт М. Рзагулузадәнин ше'рләрини фәргләндирән вә һәмин ше'рләрә ушаг әдәбијјатымызда өзүнәмәхсус јер газандыран чәһәтләрдән биридир.

М. Рзагулузадәнин гәһрәманлары Ајтәк, Елиш чохдан бәри балача охучуларын севимли достларына чеврилмишләр. Бу китабда да Ајтәк, Ајтәкин, Елиш бир чох ше'рләрин мәркәзиндә дајаныр.

Бу, мүәллифә өз охучулары илә тәбии бир дилдә, ушаг психолокијасына ујғун шәкилдә данышмаг имканы верир. Мүәллиф чох вахт өз гәһрәманларынын һәрәкәтләринә мүдахилә етмир, садәчә олараг онларын дујғу вә дүшүнчәләрини, әјләнчә вә арзуларыны гәләмә алыр. Һадисәләр ушаг дүнјасы илә бағлы олдуғуна көрә садәдир, сүжет хәтти чохшахәли дејил. Лакин балача гәһрәманлар бу хырда һәјат һадисәләриндә дә өзләрини бөјүк арзуларла јашајан, тәбиәти, Вәтән торпағыны үрәкдән севән вә мүасир кәнчлијин мә'нәви аләмини лајигинчә әкс етдирә билән әсл доғма образлара чеврилә билирләр. Мәсәлән, «Јува давасы» ше'риндә Ајтәкин гарангушларла сәрчәнин мүбаһисәсини ушаг һәгигәтчилији илә һәлл едир. Боз сәрчә гарангушларын өзләри үчүн јеничә тикиб баша чатдырдыглары јуваны зәбт едәндә, тәнкә кәлмиш гарангушлар јуванын ағзыны һөрүб ону јувада гојанда Ајтәкин әсл ушаг дујғусу илә һәрәкәт едир. О, јуванын ағзыны ачыр, беләликлә, боз сәрчәни хилас едир, һәм дә гарангушлар өз јуваларына гајыдыр. Белә бир сәмимијјәт, чанлылара ушаг гәлбиндә мәһәббәт доғуран ше'рләр китабда чохдур. Мәсәлән, «Икң гуш», «Јаз кәләндә», «Ән дадлы мејвә», «Дүјмә», «Ајтач вә јолдашлары», «Чүчә кетди су ичә» бу чәһәтдән диггәти чәлб едир.

М. Рзагулузадә тәбиәти јахшы билән, һәмишә онун гојнунда олмағы севән, Азәрбајчанын чөлләрини, дағларыны, мешәләрини гарыш-гарыш кәзмәкдән јорулмајан вә көздији јерләрин бүтүн ал-әлван рәнкләрини, бојаларыны ше'рә кәтирмәјә чан атан вә бу чәһәтдән өз һәмкарларындан сечилән бир сәнәткардыр.

«Гар јағыр», «Јаз јухусу», «Гыш кәлир», «Бизим јај», «Гушларла нә ишин вар», «Күллү-чичәкли апрел» вә с. ше'рләрдә М. Рзагулузадә өз охучуларынын көзү гаршысында рәнкарәнк, бәдии тәбиәт лөвһәләри јарадыр. О, һәр гушу, һәр күлү-чичәји өз дили илә данышдырмағы, ушаг гулағында тәбиәтин е'чазкар сәсләринин әкс-сәдасыны доғурмағы, ушаг көзләриндә рәнкләрин чохчаларлылығыны чанландырмағы бачарыр. Һәм дә бу рәнкләр, бу сәсләр мүчәррәд, гејри-мүәјјән бир дијарла бағлы дејил. Бу рәнкләр Азәрбајчанын, Абшеронун рәнкләридир. Бу сәсләр Хәзәрин чошғун далғаларындан гопуб кәлир.

Шаир мәишәтимизә дә поетик көзлә бахыр. Бизә ади көрүнән, һәр күн мәишәтимиздә ишләнән әшјалары поетикләшдирир, ушаг психолокијасына, дүшүнчәсинә ујғун шәкилдә ше'рә чевирир. «Евимиздә машынлар», «Саат», «Патефон, радио, телевизор», «Тозсораан», «Телефон» вә с. Ушагларла нағыл дилиндә данышмаг, бу күнүн ән ади һадисәләринә, техники наилијјәтләрә, сеһрли бир нағыл дону кејиндириб ушаглары романтик арзуларын ганадында учалда билмәк вә бу јолла онлары даһа көзәл кәләчәк уғрунда јорулмадан чалышмаға сәсләмәк — мәһз белә бир мәгсәд ушаг әдәбијјатынын бәдии тәләбләриндән бири кими, М. Рзагулузадәни бүтүн јарадычылығы боју дүшүндүрмүшдүр. О, бизим әдәбијјатымызда мүасир нағылларын ән јахшы мүәллифләриндән биридир. Дүздүр, о, классик әдәбијјатымыздан, дејәк ки, Н. Кәнчәвидән алынмыш мөвзуларда да нағыллар јазмышдыр. (Мәсәлән, «Сеһрли сөз»).

Ел әдәбијјатындан кәлмә нағыллары да вар. Лакин әксәр һалларда онун нағылларынын мөвзусу орижиналдыр вә мүасир ушагларын зөвгү, дүнјакөрүшү илә јахындан сәсләшир. Марағлыдыр ки, бу әсәрләрдә нағыл ад олараг галмыр, чидди бәдии ифадә васитәсинә чеврилә билир.

Нағылларда да мүасир мөвзулу ше'рләриндә олдуғу кими, М. Рзагулузадә ајдын вәтәндаш мөвгејиндән чыхыш едир. О, балалара Вәтәнин кечмишиндән данышмағы, онлара бабалардан јадикар олан доғма јурдун тарихиндән бәһс етмәји, ана дилинин көзәллијинә мәһәббәтдән данышмағы севир. Бунунла јанашы, мүәллиф ушагларын диггәтини мүасир дүнја һадисәләринә дә јөнәлдир. Бу чәһәтдән «Горујаг кәләчәји» ше'ри характерикдир.

М. Рзагулузадә поезијасы классик әдәби ән'әнәләри давам етдирәрәк, ушагларда әсл совет адамынын, коммунизм чәмијјәти вәтәндашынын јүксәк мә'нәви сифәтләрини тәрбијә едир.

Шаир мәктәб програмлары илә јахындан сәсләшән, мәктәблинин мүхтәлиф јаш сәвијјәсинә ујғун кәлән (октјабрјат, пионер һаггындакы ше'рләри мисал кәтирмәк олар) әсәрләр дә јазмышдыр. Һәмин әсәрләр дәрсликләри бәзәјир вә ушагларын тә'лим-тәрбијәсиндә мүәллимләрин јахын көмәкчисинә чеврилир.

Мүдрикликлә садәлик, мәғрурлугла көврәклик онун јарадычылығынын гоша ганадларыдыр. Онун поезијасы илин јазы кими, елин сазы кими тәравәтлидир вә өмрүнүн 76-чы илиндә дә бу тәравәт онун јарадычылығынын башлыча хүсусијјәти кими диггәти чәлб едир. Бу поезија чәләнкини көзләримиз өнүндә чанландырдыгча онун даһа да чичәкләнәчәјинә, балачалара һәлә чохлу севинчләр бәхш едәчәјинә инанырсан.

Күлафәт ДАВУДОВА